

2. lecke

Kierkegaard filozófiája

Søren Aabye Kierkegaard emlékoszlopa Gilleleje-ban

Művei

Kierkegaard tevékenységét két részre szokás osztani, amelyet a *Lezáró tudománytalan utóirat* határol. Ugyanakkor műveit aszerint is osztályozni lehet, hogy vannak a pszeudonim (álneves), és a saját név alatt megjelent művek. Filozófiai műveit általában álnéven írta. Az álnév nem az elrejtőzést, hanem inkább a poliszemitást szolgálta. Rövid alkotói pályája (1841-1855) ellenére hatalmas terjedelmű életművet alkotott.

Christian Olavius Zeuthen: Søren Kierkegaard in the coffee-house.
1843

Legfontosabb művek:

- 1841 – Az irónia fogalmáról, állandó tekintettel Szókratészra
1843 – Vagy–vagy, Victor Eremita kiadásában
1843 – Két épületes beszéd
1843 – Az ismétlés
1843 – Félelem és reszketés
1843 – Három épületes beszéd
1844 – Filozófiai morzsák
1844 – A szorongás fogalma
1845 – Stádiumok az élet útján,
1846 – Lezáró tudománytalan utóirat a Filozófiai morzsákhoz,
1846 – Egy irodalmi jelentés
1847 – Épületes beszédek különböző szellemben
1847 – A szeretet cselekedetei
1849 – A halálos betegség,
1850 – A keresztény hit iskolája,
1855 – A pillanat

Filozófiája, Stádium-elmélete

Kierkegaard három lehetséges létmódot állapít meg, amelyek az élet különféle szintjeit reprezentálják:

Esztétikai

Egyes / partikuláris temporális dimenzió: a pillanat, amely az *idő* egyszerű atomja
emocionális dimenzió: érzéki szenvedély

Etikai

Általános temporális dimenzió: *időbeliség*, mely a múlt felől értelmezett
emocionális dimenzió: ataraxia, azaz szenvedély-mentesség

Vallási

Egyes / univerzális temporális dimenzió: pillanat, amely az *öröklét* atomja
emocionális dimenzió: vallási szenvedély

Az *esztétikai* stádiumban élő *egyes* számára azonban nincs választás, nincs vagy-vagy. Pontosabb vagy-vagy létezik, csak az nem igazi választás. A könyv híres passzusa mindezt kiválóan példázza:

„Házasodj meg, meg fogod bánni; ne házasodj meg, azt is meg fogod bánni; házasodj vagy ne házasodj, mindkettőt meg fogod bánni; vagy megházasodsz, vagy nem, mindkettőt megbánod.”

(VV) 54.o.

Etikailag élni annyit jelent, hogy meg kell kísérelni *általánossá* tenni az egyest. Ami eleve képtelenség. Az etikaival szemben az egyik legerősebb érv, hogy unalmas.

„A plebs, a tömeg, a végtelen embersereg másokat untat (...) Ez az állatfajta minden bizonnyal nem a férfi vágyának és a nő gyönyörének a gyümölcse. Mint minden alacsonyabb rendű állatfajt, ezt is a nagymértékű termékenység jellemzi, és hihetetlenül szaporodik. Szinte érthetetlen lenne, ha a természetnek kilenc hónapra lenne szüksége ilyen teremtmények előállítására, melyek inkább tucatjaival állíthatók elő.” (VV) 366.o.

Feladat:

Vesse össze Kierkegaard és Nietzsche felfogását a tömeg-emberről!

A *vallásiban* az ember újra az egyeshez tér vissza, de ahhoz az egyeshez, aki abszolút viszonyban van az abszolútummal. A vallási egzisztenciának pontosan ez a feladata.

„A krisztushit nem úgy érkezett a világba – miként a pap nyafogja és hazudja –, mint szelíd vigaszok remekbe szabott példánya – hanem mint ami *feltétlen*.” (KHI) 79.o.

A Vagy-vagy végén írja le Kierkegaard híres teóriáját az épületes érzésről, amelyet az okoz, hogy Istennel szemben soha nem lehet igazunk.

„Ha meg vagy írva, hogy ne kezdj pert a Mindenhatóval, akkor ez a következőt kell hogy jelentse: nem akarhatod, hogy igazad legyen Istennel szemben, csak úgy kezdhetsz pert vele, ha megtanulod, hogy nincs igazad.” (VV) 1001.o. „Fájdalmas, ha nincs igazunk, és még fájdalmasabb, ha gyakran nincs igazunk; épületes az, ha nincs igazunk, és még épületesebb, ha gyakran nincs igazunk!” (VV) 1006.o.

Kérdések:

1. Mit jelent az, hogy Isten abszolút?
2. Miért kell akarni, hogy az abszolútummal szemben ne legyen igazunk?

A kierkegaard-i filozófia azonban a stádium-elméletből önmagában nem értelmezhető. Az egyes egzisztenciához (erre az alábbi fogalmakat is használja: individuum, szubjektum, bensőségség) egyes létmódok is hozzátartoznak. Ezeket egzisztenciál-kategóriáknak nevezzük.

Egzisztenciál-kategóriák

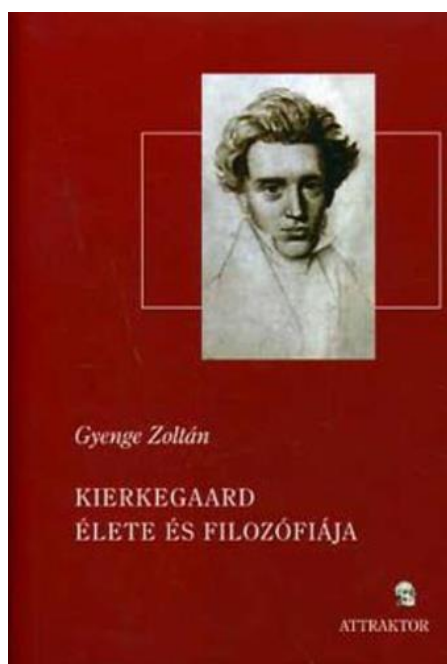
1. Irónia
2. Szorongás
3. Kétségbeesés
4. Bűn
5. Pillanat
6. Ismétlés
7. Egzisztencia vs nyárspolgár

„A nyárspolgariságból hiányzik a szellem minden jellegzetessége, és a valószínűségben oldódik fel, amelyen belül a lehetséges a maga szűk helyét megleli; így nincs meg a lehetősége, hogy Istenre terelődjön a figyelme. Fantázia nélkül – hiszen a nyárspolgárnak olyan sosem volt – tengeti életét a tapasztalatok egy bizonyos mindennapi világában; él, ahogyan sikerül, ahogyan lehetséges, ahogyan a dolgok történni szoktak, bármi legyen is a foglalkozása, csapos vagy államminiszter.” S. Kierkegaard: *A halálos betegség*. Budapest: Göncöl 1993. 49.o (ford. Rác Péter)

Kérdés:

Hogyan határozza meg Kierkegaard a nyárspolgár fogalmát? Mennyiben hasonlítható ez össze Nietzsche ressentiment-jével?

Összefoglalás: Kierkegaard filozófiáját egyrészt a stádiumelmélete (esztétikai, etikai, vallási), a másrészt az ún. egzisztenciál-kategóriák vizsgálata határozza meg. A terjedelmesebb művei is esszéisztikus jellegűek, amiért is Nietzschehez hasonlóan őt is legalább annyira tekintik szépírónak, mint filozófusnak. A kategóriákat a kisebb terjedelmű művekben írja le (szorongás, idő, pillanat – A szorongás fogalma, kétségbeesés – A halálos betegség, ismétlés, költői egzisztencia – Az ismétlés. Ezek a meglátások közvetlenül köszönnek vissza a 20. század egy részét meghatározó egzisztencializmusban (Sartre, Unamuno, Jaspers, Camus, Bergyajev stb.), valamint a művészetekben (Bergman, Pilinszky, Dürrenmatt).

Jelen dokumentum a Szegedi Tudományegyetemen készült az Európai Unió támogatásával. Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014